

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

અહેવાલયોગ્ય

ભારતની સર્વોચ્ચ અદાલતમાં

ફોજદારી મૂળ હકૂમત

રીટ પિટીશન (ફોજદારી) નં. ૧૨૯/૨૦૦૬

લક્ષ્મી

અરજદાર

વિરુદ્ધ

યુનિયન ઓફ ઇન્ડિયા અને અન્યો.....

સામાવાળાઓ

હુકમ

અમારા ૦૬.૦૨.૨૦૧૫ના આદેશના પગલે ગૃહ મંત્રાલયે ૮ એપ્રિલ, ૨૦૧૫ના

રોજ સોગંદનામું દાખલ કર્યું છે.

અમે પક્ષોના વિદ્વાન વકીલોને વિગતવાર સાંભળ્યા.

ભારત સરકારના ગૃહ મંત્રાલય સચિવ અને આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ મંત્રાલયના સચિવ દ્વારા ૧૪.૦૩.૨૦૧૫ના રોજ તમામ મુખ્ય રાજ્યો/કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશોના સચિવો/તેમના સમકક્ષો સાથે બેઠક યોજવામાં આવી હતી.

સોગંદનામામાંથી ૨૦૧૪ના કામચલાઉ આંકડા દર્શાવે છે કે તમામ રાજ્યોમાં ૨૮૨ એસિડ હુમલા થયા હતા. સૌથી વધુ એસિડ હુમલા ઉત્તર પ્રદેશ (૧૮૫), મધ્યપ્રદેશ (૫૩) અને ગુજરાત (૧૧) માં થયા હતા.

જ્યાં સુધી કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશોનો સંબંધ છે, દિલ્હી એકમાત્ર કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશ છે, જ્યાં એસિડ હુમલાઓ થયા છે અને વર્ષ ૨૦૧૪માં અસ્થાયી રીતે આ પ્રકારના હુમલાઓની કુલ સંખ્યા ૨૭ છે.

એટલે કુલ ૩૦૯ એસિડ હુમલા વર્ષ ૨૦૧૪ માં કામચલાઉ રીતે થયા હોવાનું કહેવાય છે.

તારીખ ૦૬.૦૨.૨૦૧૫ના રોજના અમારા આદેશમાં જણાવ્યા અનુસાર, ભારતીય દંડ સંહિતામાં સુધારા સંદર્ભે, અરજદાર દ્વારા માંગવામાં આવેલી પ્રથમ દાદમાં કશું જ બાકી રહેતું નથી.

બીજી અને ત્રીજી દાદએ એસિડ એટેક પીડિતોની સારવારનાખર્ચ સંબંધીત અને ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ, ૧૯૭૩ની કલમ ૩૫૭-સી લાગુ કરવા સાથે સંબંધિત છે, જેને ૨૦૧૩નાં સુધારા અધિનિયમ દ્વારા ૦૩.૦૨.૨૦૧૩થી ઉમેરવામાં આવ્યો હતો.

૧૪-૦૩-૨૦૧૫ના રોજ ગૃહ મંત્રાલયના સચિવ અને આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ મંત્રાલયના સચિવ દ્વારા બોલાવવામાં આવેલી બેઠકમાં એવી નોંધ લેવામાં આવી હતી કે લગભગ તમામ રાજ્યો અને કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશોમાં પીડિત વળતર યોજનાને પહેલાંથી જ અધિસૂચિત કરી દેવામાં આવી છે.જોકે, આજે અમને જણાવવામાં આવ્યું છે કે પીડિત વળતર યોજના તમામ રાજ્યો અને કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશોમાં અધિસૂચિત કરવામાં આવી છે.

અમે ગૃહ મંત્રાલયે દાખલ કરેલા સોગંદનામા સાથે જોડાયેલા ચાર્ટને જોયું છે અને અમને જનાઈ આવેલ છે કે, આ અદાલતે લક્ષ્મી વિરુદ્ધ ભારત સંઘ [(૨૦૧૪) ૪ એસ.એસ.સી. ૪૨૭] માં નિર્દેશો આપેલા હોવા છતાં કેટલાક રાજ્યો/કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશોમાં એસિડ એટેકના પીડિત દીઠ લઘુત્તમ વળતર રૂ.૩,૦૦,૦૦૦/- (અંકે રૂપિયા ત્રણ લાખ પુરા) નું લઘુત્તમ વળતર નક્કી કરવામાં આવ્યું નથી. અમારા મતે, જો રાજ્ય કાનૂની સેવા સત્તામંડળના સભ્ય સચિવ આ મુદ્દો રાજ્ય સરકાર સાથે ઉઠાવે તો તે યોગ્ય રહેશે જેથી આ કોર્ટ દ્વારા

પસાર કરાયેલા આદેશોનું પાલન થાય અને ઓછામાં ઓછા રૂ.૩,૦૦,૦૦૦/-
(રૂપિયા ત્રણ લાખ માત્ર) એસિડ હુમલાના દરેક પીડિતને ઉપલબ્ધ કરાવવામાં
આવે છે.

ઉપરોક્ત આપેલા આંકડા પરથી અમને જણાઈ આવેલ છે કે જ્યાં સુધી
સંબંધિત રાજ્ય સરકારો/કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશોનો સંબંધ છે સુધી રાજ્ય
સરકારો/કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશોનો સંબંધ છે ત્યાં સુધી આ રકમ બોજરૂપ નહીં
હોય અને એટલા માટે અમને કોઈ કારણ જણાઈ આવતું નથી કે શા માટે આ
અદાલતે આપેલા નિર્દેશો રાજ્ય સરકારો/કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશો દ્વારા સ્વીકારવામાં
ન આવે કારણ કે તેમાં કોઈ ગંભીર નાણાકીય અસરો સામેલ નથી.

અમે રાજ્ય કાનૂની સેવા સત્તામંડળના સભ્ય સચિવને સંબંધિત
રાજ્ય/કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશો પાસેથી પીડિત વળતર યોજનાની નકલ મેળવવા
અને રાજ્ય/કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશોમાં તેનો વ્યાપક અને પર્યાપ્ત પ્રચાર કરવા પણ
નિર્દેશ આપીએ છીએ, જેથી રાજ્ય/કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશોમાં એસિડ હુમલાનો
ભોગ બનેલા દરેક પીડિતાને પીડિત વળતર યોજનાનો લાભ મળી શકે.

જ્યાં સુધી એસિડ એટેક પીડિતોની યોગ્ય સારવાર, પછીની સંભાળ અને
પુનર્વસનની વાત છે, ૧૪.૦૩.૨૦૧૫ના રોજ યોજાયેલી બેઠકમાં સર્વસંમતિથી

નોંધ લેવામાં આવી હતી કે, એસિડ એટેકના પીડિતોને સંપૂર્ણ તબીબી સહાય પૂરી પાડવી જોઈએ અને ખાનગી હોસ્પિટલોએ પણ આવા પીડિતોને નિઃશુલ્ક તબીબી સારવાર પૂરી પાડવી જોઈએ. અહીં નોંધનીય છે કે, કેટલીક ખાનગી હોસ્પિટલો નિઃશુલ્ક તબીબી સારવાર પૂરી પાડવામાં કદાચ અનિચ્છા દાખવી શકે છે અને આથી રાજ્ય સરકારોનાં સંબંધિત અધિકારીઓએ આ બાબતને ખાનગી હોસ્પિટલો સમક્ષ ઉઠાવવી જોઈએ, જેથી તેઓએ પણ એસિડ હુમલાનાં પીડિતોને નિઃશુલ્ક તબીબી સારવાર પૂરી પાડવાની રહે.

બેઠકમાં લેવાયેલા નિર્ણયો નીચે મુજબ છે:

- રાજ્ય/કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશો એસિડ એટેક પીડિતોની સારવાર અને વળતરની ચૂકવણી સાથે સંબંધિત સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્દેશોને ગંભીરતાથી લેશે અને જરૂરી આદેશો/અધિસૂચનાઓ ઇશ્યૂ કરીને આ નિર્દેશોનો અમલ કરશે.
- ખાનગી હોસ્પિટલોને પણ અનુપાલન માટે સાથે લેવામાં આવશે અને રાજ્યો/કેન્દ્રશાસિત પ્રદેશો આ સંબંધમાં જરૂરી માધ્યમોનો ઉપયોગ કરશે.

- કોઈપણ હોસ્પિટલ/ક્લિનિકે વિશિષ્ટ સુવિધાઓના અભાવનું કારણ બનાવીને સારવારનો ઈન્કાર કરવો જોઈએ નહીં.
- પીડિતાને પ્રાથમિક સારવાર આપવી પડશે અને તેને સ્થિર કર્યા પછી, જ્યાં જરૂર હોય ત્યાં વધુ સારવાર માટે પીડિતને/દર્દીને વિશેષ સુવિધામાં ખસેડી શકાશે.
- ફોજદારી કાર્યરીતિ અધિનિયમ, ૧૯૭૩ની કલમ ૩૫૭-સીની જોગવાઈઓનું ઉલ્લંઘન કરીને એસિડ હુમલા અને અન્ય અપરાધોના પીડિતોની સારવાર આપવાનો ઈન્કાર કરનાર હોસ્પિટલ/ક્લિનિક સામે કાર્યવાહી કરી શકાશે.

અમને આશા છે કે સત્તાધીશો આ નિર્ણયોનું પાલન કરશે.

જોકે તારીખ ૧૪.૦૩.૨૦૧૫ના રોજ યોજાયેલી બેઠકમાં આ બાબત સ્પષ્ટ કરવામાં આવી ન હતી, છતાં અમે મફત તબીબી સારવારથી સમજીએ છીએ કે એસિડ હુમલાનો ભોગ બનેલી વ્યક્તિને માત્ર શારીરિક સારવારની જ જોગવાઈ નથી પરંતુ સંબંધિત હોસ્પિટલમાં દવાઓ, પથારી અને ભોજનની ઉપલબ્ધતા નો પણ સમાવેશ થાય છે.

આથી, અમે રાજ્ય સરકારો/કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશોને નિર્દેશ આપીએ છીએ કે તેઓ આ બાબતને હાથ ઉપર લે અને તેનાં સંદર્ભે સંબંધિત રાજ્ય/કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશોમાં આવેલી તમામ ખાનગી હોસ્પિટલો સાથે ગંભિરતાપૂર્વક ચર્ચા કરે, કે ખાનગી હોસ્પિટલોએ એસિડ હુમલાનાં પીડિતોને સારવાર આપવાનો ઇનકાર ન કરવો જોઈએ અને દવાઓ, ભોજન, પથારી અને પુનઃસર્જનાત્મક સર્જરી સહિતની સંપૂર્ણ સારવાર આ પ્રકારના પીડિતોને પૂરી પાડવી જોઈએ.

અમે એવો નિર્દેશ પણ જાહેર કરીએ છીએ કે જે હોસ્પિટલ, જ્યાં એસિડ હુમલાનો ભોગ બનેલી વ્યક્તિને પ્રથમ સારવાર આપવામાં આવેલ હોય, તેણે એક પ્રમાણપત્ર આપવું જોઈએ કે, તે વ્યક્તિ એસિડ હુમલાનો ભોગ બનેલી છે. આ પ્રમાણપત્રનો ઉપયોગ ભોગ બનનાર વ્યક્તિ સારવારમાટે અને પુનઃસર્જનાત્મક સર્જરી માટે અથવા રાજ્ય સરકાર કે કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશની અન્ય કોઈ પણ યોજના કે જેના વ્યક્તિ હક્કદાર હોય.

કોઈપણ ખાનગી હોસ્પિટલ અથવા સરકારી હોસ્પિટલ સામે કોઈ ચોક્કસ ફરિયાદના કિસ્સામાં, એસિડ એટેક પીડિત અલબત્ત આગળની કાર્યવાહી કરવા માટે સ્વતંત્ર રહેશે.

કાઉન્ટર પર એસિડના વેચાણ પર પ્રતિબંધ મૂકવાના સંબંધમાં અમે ગૃહ મંત્રાલયના સચિવ અને આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ મંત્રાલયના સચિવને આ મુદ્દે રાજ્ય સરકારો/કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશો સાથે ચર્ચા કરવા નિર્દેશ આપીએ છીએ, જેથી આજથી ત્રણ મહિનાના સમયગાળામાં આ સંબંધમાં યોગ્ય જાહેરનામું બહાર પાડવામાં આવે તે સુનિશ્ચિત કરી શકાય. એવું જણાય આવે છે કે, કેટલાક રાજ્યો/કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશોએ પહેલાંથી જ આ પ્રકારનું જાહેરનામું બહાર પાડી દીધું છે, પરંતુ અમારા મતે તમામ રાજ્યો અને કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશોએ વહેલામાં વહેલી તકે આ પ્રકારનું જાહેરનામું બહાર પાડવું જોઈએ.

અંતિમ મુદ્દો ફોજદારી ઈજા વળતર બોર્ડની રચના સાથે સંબંધિત છે. તા.૧૪.૦૩.૨૦૧૫ના રોજ યોજાયેલી બેઠકમાં સર્વસંમતિથી એવો મત વ્યક્ત કરવામાં આવ્યો હતો કે, દરેક જિલ્લામાં જિલ્લા કાનૂની સેવા સત્તામંડળની રચના થઈ ચૂકી છે, જે એસિડ એટેકના પીડિતોને ઉચિત સહાય પૂરી પાડવામાં સંકળાયેલી છે. તેથી કદાચ અલગ અલગ ફોજદારી ઈજા વળતર બોર્ડની સ્થાપના કરવાની જરૂર નથી. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, સત્તામંડળોની બહુવિધ રચના કરવાની જરૂર નથી.

અમારા મતે આ વિચાર તદ્દન વાજબી છે. આથી, એસિડ એટેકના ભોગ બનેલા કોઈપણ વ્યક્તિએ વળતરનો દાવો કર્યો હોય તો, આ બાબતને જિલ્લા કાનૂની સેવા સત્તામંડળ દ્વારા હાથ ધરવામાં આવશે, જેમાં જિલ્લા ન્યાયાધીશ અને એવા અન્ય સહયોગીઓ સામેલ હશે કે જેઓ જિલ્લા ન્યાયાધીશના મતે તેમને મદદરૂપ થશે, ખાસ કરીને જિલ્લા મેજિસ્ટ્રેટ, પોલીસ અધિક્ષક અને સિવિલ સર્જન અથવા તે જિલ્લાના મુખ્ય ચિકિત્સા અધિકારી અથવા તેમના નોમિની. આ સંસ્થા તમામ હેતુઓ માટે ફોજદારી ઈજા વળતર બોર્ડ તરીકે ફરજ બજાવશે.

આ આદેશની એક નકલ ગૃહ મંત્રાલયના સચિવ અને આરોગ્ય અને પરિવાર કલ્યાણ મંત્રાલયના સચિવના વિદ્વાન કાઉન્સિલ મોકલવામાં આવે જેથી તમામ રાજ્યો અને કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશોના મુખ્ય સચિવ કે તેમના સમકક્ષ અધિકારીઓને આ આદેશ મોકલવામાં આવે અને તેનું પાલન કરવામાં આવે.

મુખ્ય સચિવ સુનિશ્ચિત કરશે કે આ આદેશ તમામ જિલ્લા મેજિસ્ટ્રેટને મોકલવામાં આવે અને આ કોર્ટના આદેશનો યોગ્ય પ્રચાર કરવામાં આવે.

આ આદેશની એક નકલ તમામ રાજ્યો અને કેન્દ્ર શાસિત પ્રદેશોમાં રાજ્ય કાનૂની સેવા સત્તામંડળના સભ્ય સચિવને મોકલવા સારુ નાલસાના સભ્ય સચિવને પણ મોકલવી જોઈએ. રાજ્ય કાનૂની સેવા સત્તામંડળના સભ્ય સચિવ એ બાબતની ખાતરી કરશે કે, દરેક જિલ્લા કાનૂની સેવા સત્તા મંડળના સભ્ય સચિવને આ હુકમની નકલ મોકલવામાં આવે અને તેઓ આ કોર્ટના આદેશનો યોગ્ય પ્રચાર થાય તે બાબતની ખાતરી કરશે.

રિટ અરજીનો ઉપરોક્ત શરતોએ નિકાલ કરવામાં આવે છે.

..... ન્યાયમૂર્તિ
(મદન બી. લોકુર)

..... ન્યાયમૂર્તિ
(ઉદય ઉમેશ લલિત)

નવી દિલ્હી,
૧૦.૦૪.૨૦૧૫

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.